

NVE

Bakgrunn for vedtak

Follebu Bruk kraftverk

Gausdal kommune i Innlandet fylke

NVE

Norges vassdrags-
og energidirektorat

Tiltakshaver	Follebu Bruk AS
Referanse	202115667-31
Dato	28.05.2025
Ansvarlig	Carsten Stig Jensen
Saksbehandler	Håkon Berg Sundet

Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner.

SAMMENDRAG

NVE gir tillatelse til fortsatt drift av Follebu Bruk kraftverk

NVE mottok anmodning om innkalling av Follebu Bruk kraftverk til konsesjonsbehandling i 2019. Etter å ha vurdert saken, var NVEs syn at en konsesjonsbehandling var nødvendig for å kunne sette vilkår for fortsatt drift av kraftverket og samtidig ivareta levetidene for storørretbestanden i Gausa. Derfor ble kraftverket den 26. februar 2021 kalt inn til konsesjonsbehandling. Follebu Bruk kraftverk er et minikraftverk knyttet til møllebygningen på Follebu Bruk i Gausdal kommune. Kraftverket ble satt i drift i 1950, det har en installert effekt på 0,4 MW og en årlig middelproduksjon på 3,5 GWh. En del av kraftproduksjonen nyttes til brukets produksjon av kraftfôr.

Hva mener høringspartene om tiltaket?

Ingen av høringspartene er negative til fortsatt drift av kraftverket, men de er enige om at forholdene for storørreten må bedres dersom kraftverket skal få konsesjon. Høringspartene har noe ulik tilnærming til hvordan dette gjøres. **Statsforvalteren i Innlandet** viser til at Mjøsa med tilløpselver er det største og viktigste storørretvassdraget i landet. De mener at det er helt avgjørende at storørretens vandring opp- og ned forbi kraftverket sikres bedre enn i dag. Vandringsforholdene skal være trygge og sørge for uhindret passasje forbi kraftverket. Videre mener Statsforvalteren at dette er kraftverkseier sitt ansvar. **Innlandet fylkeskommune** stiller seg bak Statsforvalterens uttalelse. **Mattilsynet** forventer at det gjøres reelle og gode vurdering av aktuelle tiltak i konsesjonsbehandlingen for å ivareta dyrevelferden. Interesseorganisasjonene er noe delt i hvilke løsninger som de mener er best for å sikre fiskevandringene. **Gausdal Jeger- og Fiskeforening** mener dagens vandringsforhold, med enkelte justeringer, er bra, mens **Gudbrandsdal Sportsfiskeforening** mener at ørreten bør få vandre i hovedelva.

Hvorfor gir NVE tillatelse?

I vurderingen av konsesjonsspørsmålet legger NVE avgjørende vekt på at Gausa er varig vernet mot videre kraftutbygging gjennom Verneplan II fra 1980, og at storørreten i Gausa har svært stor verdi, og er av nasjonal interesse. NVE har også et helhetlig perspektiv på vassdraget og hensynet til storørreten i det vi parallelt med denne konsesjonssaken gir vår innstilling til Energidepartementet for vilkårsrevisjonen i Raua- og Roppavassdragene, som er høyere opp i Gausas nedbørfelt.

For at kraftverket skal få konsesjon, mener NVE at storørreten i Gausa ikke skal utsettes for unødig stress og håndtering, men ha fri og uhindret vandringsvei til å komme seg til gyte- og oppvekstområdene oppstrøms kraftverket. NVE mener derfor at det må settes funksjonskrav for at ørret ikke skal inn i inntakskanalen til kraftverket, men ha gode vandringsforhold i Gausa. For at dette skal skje mener NVE at det må slippes en helårig minstevannføring i Gausa forbi kraftverket. Dette slippet vil redusere kraftproduksjonen med om lag 0,4 GWh årlig. I tillegg må det gjøres tiltak i den øvre delen av fraført strekning for å sikre toveis fiskepassasje her. Dette vil ha en økonomisk kostnad både ved etablering og tiltakene må vedlikeholdes. De eksakte kostnadene vil avhenge av hvilke løsninger man går for, og vil derfor først bli klare i forbindelse med detaljplanen.

Med disse vilkårene og tiltakene mener NVE at fordelene med å gi konsesjon til Follebu Bruk kraftverk er større enn skadene og ulempene kraftverksdriften vil ha for allmenne og private interesser. Dermed mener NVE at vilkårene i vannressursloven §§ 25 og 35 første ledd nr. 8 er oppfylt.

Innhold

NVE gir tillatelse til fortsatt drift av Follebu Bruk kraftverk	1
Hva mener høringspartene om tiltaket?	1
Hvorfor gir NVE tillatelse?	1
Bakgrunn	4
Saker i samme vassdrag	5
Søknad	5
Hoveddata for Follebu Bruk kraftverk	5
Om søker	7
Beskrivelse av området	7
Teknisk plan	8
Forholdet til offentlige planar	9
Søkers forslag til avbøtende tiltak	11
Høring	14
NVEs vurdering	16
Kunnskapsgrunnlaget	16
Hydrologi	17
Fiskevandring	17
Samlet vurdering	19
Vannressursloven § 35 om vernede vassdrag	21
Naturmangfoldloven	21
Vannforskriften	21
Oppsummering	22
NVEs konklusjon	23
Forholdet til annet lovverk	23
Forholdet til forurensningsloven	23
Forholdet til plan- og bygningsloven	23
Forholdet til vassdragsreguleringsloven	24
Merknader til konsesjonsvilkår etter vassressursloven	24
Referanser	28

Alle saksdokumentene vi refererer til er angitt med hvilket løpenummer dokumentet har i sak 201902932 (f.eks. dok. #1). Dokumenta er tilgjengelige via innsynsløsningen e-Innsyn og via nettsiden til saken: www.nve.no/8369/V.

Bakgrunn

Den 12. mars 2019 mottok NVE et krav fra organisasjonene Gudbrandsdal Sportsfiskeforening, Størørret Norge, Forum for natur og friluftsliv i Oppland, Lillehammer Sportsfiskeforening, Brumunddal og Omegn Sportsfiskeforening og Gausdal Jeger- og Fiskeforening med anmodning om innkalling av Follebu Bruk kraftverk¹ til konsesjonsbehandling.

Organisasjonene viser til at Gausa med sidebekker er den nest største gyteelven for størørreten i Mjøsa. Det er betydelige interesser knyttet til sportsfiske her. Flere inngrep i Gausa har forringet gyte- og oppvekstområdene til størørreten. De mener kraftverksdriften til Follebu Bruk AS utgjør en permanent påvirkningsfaktor som forringet opp- og nedvandring av størørret. De mener problemene kan løses med enkle tiltak, men mener ansvaret bør ligge hos kraftverkseier.

Eksisterende fisketrapp driftes i dag av Gausdal Jeger- og Fiskeforening på dugnad. Organisasjonene viser blant annet til behov for å innføre vilkår om naturforvaltning og minstevannføring for å bedre forholdene for opp- og nedvandring av størørret forbi kraftverket.

NVE oversendte kravet til Follebu Bruk AS den 20. januar 2020 og ba om eventuelle kommentarer og varslet om mulig innkalling til konsesjonsbehandling. NVE mottok ingen kommentarer fra kraftverkseier.

Den 26. februar 2021 gjorde NVE følgende vedtak:

NVE vedtar at Follebu kraftverk skal kalles inn til konsesjonsbehandling i medhold av vannressurslovens § 66. Follebu Bruk AS skal utarbeide en konsesjonssøknad der forslag til løsninger som ivaretar leveforholdene for størørretbestanden i Gausa inngår. Søknad om konsesjon etter vannressursloven § 8 skal utformes med utgangspunkt i vurderinger i dette vedtaket, og sendes til NVE innen 15.09.2021.

Kraftverkseier påklaget vedtaket. Begrunnelse for klagen var at de mente det ikke forelå et «særlige tilfelle» som etter vannressursloven § 66 gir hjemmel for innkalling til konsesjonsbehandling. Subsidiært mente de at NVE ikke har foretatt den vurderingen som loven forutsetter for å kunne innkalle til konsesjonsbehandling, at det ikke var påvist at det foreligger «særlige grunner» og at vedtaket ikke tilfredsstillt krav til begrunnelse i forvaltningsloven § 25. NVE oversendte den 26. april 2021 klagen til Energidepartementet (ED) for endelig avgjørelse, jf. forvaltningsloven § 33.

I vedtak av 1. mars 2023 opprettholdt ED NVEs vedtak om innkalling av Follebu Bruk kraftverk til konsesjonsbehandling:

Follebu Bruk AS skal utarbeide en søknad om konsesjon etter vannressursloven § 8 innen 01.09.2023, der forslag til løsninger som ivaretar leveforholdene for størørretbestanden i Gausa inngår.

¹ Kraftverket omtales både som Follebu kraftverk og Follebu Bruk kraftverk. Kraftverkseier bruker selv sistnevnte navn, NVE vil derfor bruke dette navnet i det videre.

Saker i samme vassdrag

Den 26. februar 2021 vedtok NVE å åpne vilkårsrevisjon for Hafslund Kraft sine reguleringer i Raua- og Roppavassdragene. Disse reguleringene ligger øverst i nedbørfeltet til Gausa, og magasinene gir økt vintervannføring som også utnyttes i Follebu Bruk sitt kraftverk.

I NVE og Miljødirektoratets rapport 49/2013 fikk reguleringene høyest prioritet for vilkårsrevisjon grunnet storørreten i Gausa, som har svært stor verdi. Både reguleringene og Follebu Bruk kraftverk påvirker storørreten i Gausa. NVE har derfor vurdert at det er viktig med en samlet innkallings- og revisjonsprosess som kan vurdere relevante tiltak for å ivareta storørretbestanden i vassdraget som helhet.

NVEs innstilling for vilkårsrevisjonen i Raua- og Roppavassdragene gis til Energidepartementet samtidig som vi gjør vårt vedtak i denne konsesjonsaken.

Søknad

Den 31. august 2023 mottok NVE utkast til søknad fra Follebu Bruk AS om tillatelse til videre drift av Follebu Bruk kraftverk og tilhørende anlegg etter vannressursloven § 8. Etter tilbakemeldinger fra NVE ble søknaden oppdatert, og denne er datert 6. oktober 2023 (dok. #17).

Hoveddata for Follebu Bruk kraftverk

TILSIG	Enhet	Data	Kommentar
Nedbørfelt	km ²	877	
Årlig tilsig til inntaket	mill.m ³	515	
Spesifikk avrenning	l/(s · km ²)	18,6	
Middelvannføring	m ³ /s	16,3	
Alminnelig lavvannføring	m ³ /s	1,3	
5-persentil sommer (1.5 – 30.9)	m ³ /s	2,6 (NVE: 1,87*)	
5-persentil vinter (1.10 – 30.4)	m ³ /s	1,2 (NVE: 2,14*)	
Restvannføring	l/s	8	

KRAFTVERK

Inntak	moh.	192,5	Ved terskel
Inntaksmagasin, volum	m ³	-	
Avløp	moh.	183,0	
Lengde på berørt elvestrekning	m	350	
Brutto fallhøyde	m	9,5	
Midlere energiekvivalent	kWh/m ³	-	
Slukeevne, maks	m ³ /s	7,5	
Minste driftsvassføring	m ³ /s	1	
Planlagt minstevannføring, sommer	m ³ /s	0,5	Sluppet i fisketrapp

Planlagt minstevannføring, vinter	m ³ /s	-	
Tilløpskulvert	mm	2500 x 2350	I betong
Kanal, tverrsnitt	m ²	10	
Tilløpskulvert, lengde	m	40	
Kanal, lengde	m	275	
Installert effekt, maks	kW	550	
Brukstid	timer	7300	

PRODUKSJON

Produksjon, vinter (1.10. – 30.4.)	GWh	1,8	
Produksjon, sommer (1.5. – 30.9.)	GWh	1,7	
Produksjon, årlig middel	GWh	3,5	

ØKONOMI

Utbyggingskostnad (2023)	mill.kr	0,6	Utbedringer
--------------------------	---------	-----	-------------

* NVEs beregnede verdier (Data fra vannmerke Aulestad i perioden 1991 til 2020).

Elektriske anlegg

GENERATOR

Ytelse	kVA	630
Spenning	kV	680

TRANSFORMATOR INTERN

Ytelse	kVA	0,63
Omsetning	kV/kV	0,68/22

TRANSFORMATOR (Elvia mast)

Ytelse	MVA	0,63
Omsetning	kV/kV	0,68/22

TRANSFORMATOR (Elvia kiosk)

Ytelse	MVA	0,63
Omsetning	kV/kV	0,68/22

NETTILKNYTING (kraftlinje/kabler)

Lengde	m	50
--------	---	----

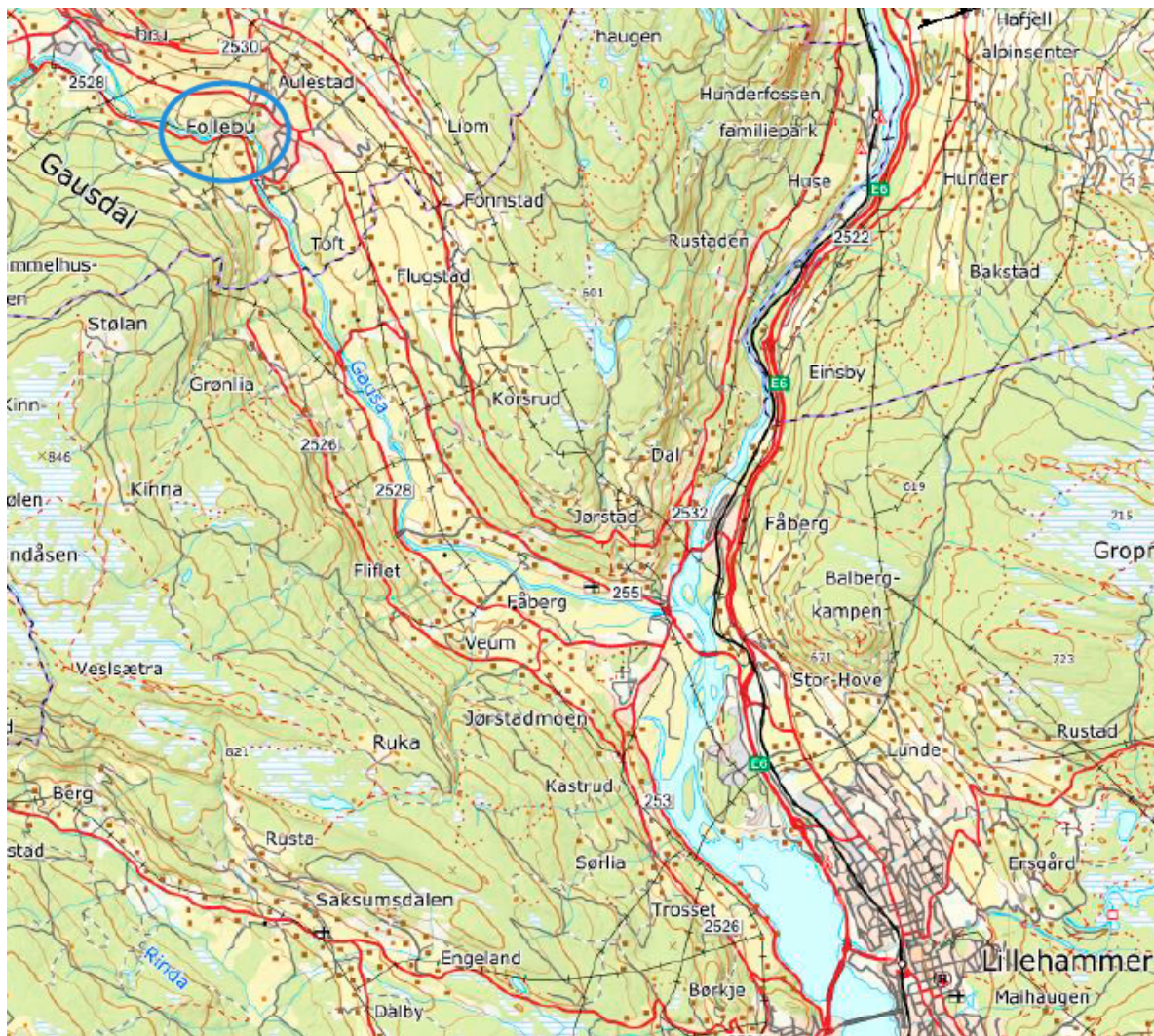
Nominell spenning	kV	22
Tilnøytningsløsning		Luftlinje

Om søker

Follebu Bruk AS produserer kraftfôr til storfe. Deler av kraftproduksjonen brukes til dette formålet.

Beskrivelse av området

Follebu Bruk kraftverk ligger i Follebu, Gausdal kommune, om lag 20 km nordvest for Lillehammer. Gausdal er en sidedal til Gudbrandsdalen. Kraftverket er plassert i Gausavassdraget om lag 10 km oppstrøms Gausas utløp i Gudbrandsdalslågen.

Figur 1: Follebu i Gausdal, ligger om lag 20 kilometer nordvest for Lillehammer. Gausa renner 10 km fra Follebu før den renner ut i Gudbrandsdalslågen. (Kartet er hentet fra konsesjonssøknaden (Dok. #17)).

Gausdal er en U-dal, formet av isen, og det er et rikt jordbruk i dalføret. Gausa er preget av grovt substrat og at elva er en flomelv med god massetransport. Gausavassdraget er varig vernet mot videre kraftutbygging.

Kraftverket ble satt i drift i 1950 og er tilknyttet møllebygningen på Follebu Bruk. Kraftverket har en installert effekt på 0,4 MW og en årlig middelproduksjon på 3,5 GWh. Kraftverket defineres dermed som et minikraftverk.

Gausa er en viktig gyte- og oppvekstelv for en av Mjøsas storørretstammer. Storørretførende strekning i Gausa går opp til Holsfossen i Jøra (hovedgreinen i Vestre Gausdal) og opp til Liesfossen i Vesleelva (hovedgreinen i Østre Gausdal). De viktigste gyte- og oppvekstområdene er lokalisert oppstrøms Follebu kraftverk.

Teknisk plan

Beskrivelse av Follebu Bruk kraftverk

Follebu Bruk kraftverk er et eksisterende kraftverk. Vannveien til kraftverket sikres ved at det er etablert en terskel på tvers av Gausa som leder vann inn i en inntakskanal (Figur 2). Det er etablert en fisketrapp for å lede ørret på vandring forbi, via en kunstig bekk fra Gausa og opp i denne inntakskanalen. Denne trappen driftes på dugnad av Gausdal Jeger- og Fiskerforening. Det er en grov varegrind foran inntaket til kanalen, men her er det laget store hull for å sikre at ørret på oppvandring kommer seg igjennom og videre opp Gausa til sine gyteområder.

Ved kraftstasjonen er det en tømmerluke, og foran kaplanturbinen er det en finvaregrind med lysåpning på 30 mm. Ved siden av eksisterende inntak, er det en luke som stenger for vannveien til den gamle turbinen. Turbinen er nå fjernet, og denne luken kan åpnes for å lede rusk og rask (og fisk) forbi kraftverket.

I konsesjonssøknaden foreslås det ikke større endringer i kraftverket. Den tekniske løsningen for å imøtekomme årsaken til innkallingen omfatter terskelen i elva, inntak med grovvaregrind, kanal, inntakskonus med finvaregrind og tilløpskulvert fram til kraftstasjonen med kaplanturbin og utløp i elva. De foreslåtte tiltakene vil ikke påvirke arealregnskapet til kraftverket i nevneverdig grad.

Kjøremønster og drift av kraftverket

Øverst i nedbørfeltet til Gausa har Hafslund Kraft reguleringsmagasiner. Rausjøen er reguleringsmagasinet til Raua kraftverk som via Raua renner ut i Vesleelva. Hornsjøen og Ropptjern er magasinene til Roppa kraftverk som slipper vannet ut i Jøra. Magasinene gjør at Follebu Bruk kraftverk har høyere vinterproduksjon enn det naturlige tilsiget skulle tilsi.

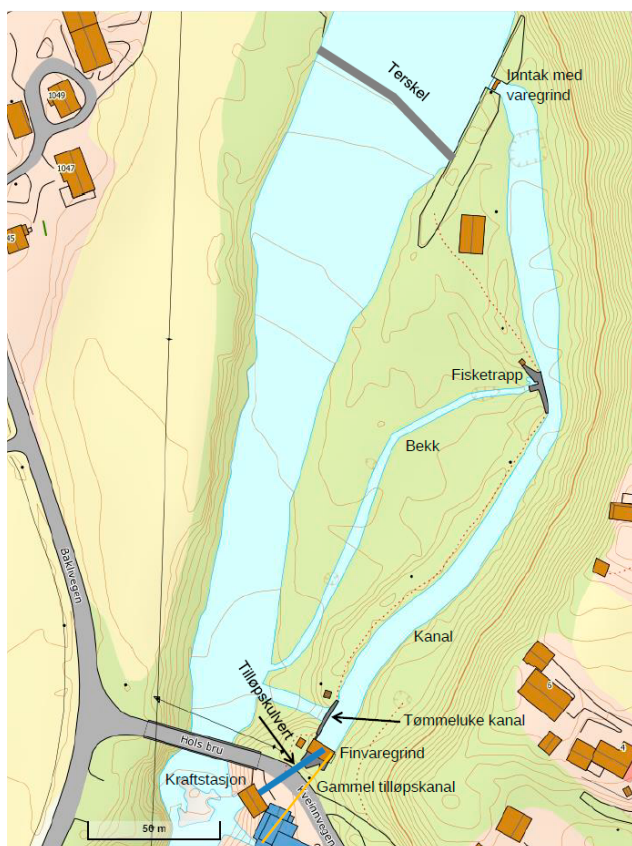
Kraftverket kjører i utgangspunktet kontinuerlig med det vannet som er tilgjengelig. I sommerperioden prioriteres en halv kubikk i sekundet til fisketrappen. Fisketrappen stenges på vinteren.

Kraftverket har en begrenset slukeevne (under 50 % av gjennomsnittlig vannføring i elva). Vann over slukeevnen renner over terskelen og videre ned elva.

Start-stopp kjøring er ikke aktuelt, og kraftverket kjøres hele tiden når vannføringen er over minste slukeevne eller når det stanser for rensk av grunder eller annet vedlikehold.

Nettilknytning

Kraftverket er tilknyttet lokalt 22 kV-nett i Gausdal. Kraftlinjen går på vestsiden av Gausa (se Figur 2).

Figur 2: Detaljkart over Follebu bruk kraftverk med hjelpeanlegg (kartet er hentet fra søknaden (dok. #17)).

Forholdet til offentlige planar

Kommuneplan

I gjeldende kommuneplan for Gausdal er området rundt selve bruket avsatt med næringsformål, mens innløpskanalen til kraftverket ligger med arealformålet LNFR (Landbruk, natur, friluftsliv og reindrift).

Det er ingen reguleringsplaner for de aktuelle områdene.

Verneplan for vassdrag

Gausavassdraget er varig vernet mot videre kraftutbygging gjennom verneplan II fra 1980. Vernegrnlaget er blant annet for å bevare et attraktivt landskap med viddepreget fjellområder, dalsider og dalbunn. Elveløpsformer, geomorfologi og isavsmeltingsformer, botanikk og vannfauna inngår også som viktige deler av naturmangfoldet. Området er viktig for friluftslivet. (Les mer om vernegrnlaget på NVE sine nettsider. Direktelink til denne finner du [her](#)).

Vannforvaltningsplan for Innlandet og Viken for planperioden 2022-2027

I vannforvaltningsplanen er Gausa delt inn i flere vannforekomster. Vannforekomsten fra samløpet Gausa-Gudbrandsdalslågen til Follebu Bruk kraftverk og fra kraftverket og opp til samløpet mellom Vesleelva og Jøra er på den såkalte Vedlegg 2-listen i Klima- og miljødepartementets (KLD) godkjenning av vannforvaltningsplanen. Disse vannforekomstene har miljømål som kan medføre krafttap. De samme vannforekomstene er også på Vedlegg 3, som betyr at miljømålene også kan medføre andre tiltak for vannkraftsektoren.

Gausa er her en sterkt modifisert vannforekomst. Økologisk tilstand er i dag middels. Miljømålet er God økologisk tilstand. Viktige tiltak for å legge til rette for å nå miljømålet er minstevannføring og bedre forhold for fiskevandring – opp og ned – forbi kraftverket. Miljømålet skal nås i 2027.

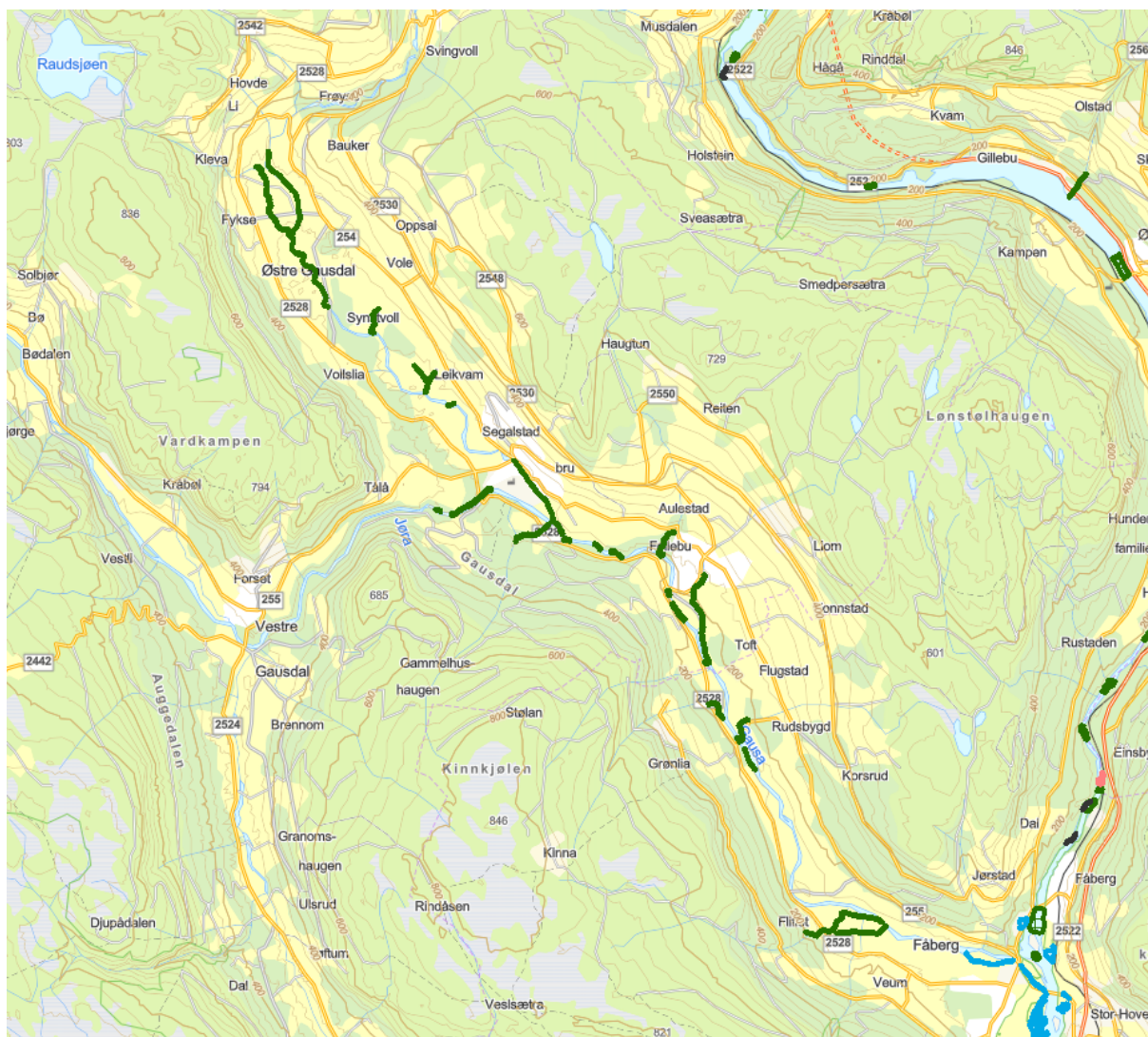
Forslag til strategi for bevaring og utvikling av bestandene av storørret

Miljødirektoratet har fått utarbeidet et forslag til strategi for bevaring og utvikling av storørretbestandene i Norge (Gladsø m.fl., 2020): Strategien dekker alle sektorer som påvirker storørretbestandene og tema som fangst og fiskeregulering, kultivering, genbank vassdragsregulering og fysiske inngrep er behandlet. Det er hentet en del elementer fra lakse- og sjørørretforvaltningen inn i strategien. For eksempel foreslås det å utpeke nasjonale storørretvassdrag blant de bestandene med størst verdi. Storørreten i Mjøsa – med tilhørende elver – er blant de 12 foreslåtte kandidatene. Storørreten i Gausa er en del av Mjøsas bestand av storørret.

Strategien følges opp av de forskjellige tiltakseierne på sine respektive områder.

Fisk i Innlandet

Statsforvalteren i Innlandet har utarbeidet et kartlag i [Innlands-GIS](#) som viser viktige gyte- og oppvekstområder for Mjøsørreten. I Gausa viser kartet at de fleste av disse er oppstrøms Follebu Bruk kraftverk (Figur 3).

Figur 3: De viktigste kartlagte gyte- og oppvekstområdene for storørret i Gausa (grønne elvestrekninger). Samløpet med Gudbrandsdalslågen er nede til høyre. (Kilde: Innlands-GIS og temadata Fisk i Innlandet og Storaure [Lesedato: 19. februar 2025].)

Søkers forslag til avbøtende tiltak

I dag er terskelen nedstrøms inntaket til kanalen relativt jevn (**Error! Reference source not found.**). For å legge til rette for bedre fiskevandring, foreslår søker å modifisere denne ved å bolte på en trebjelke (100x100 mm) på oppstrøms side av terskelen for å lede mer av vannet mot elvas vestside. Nedenfor terskelen fordeles vannet seg over hele elveleiet. Når vannføringen er moderat eller liten, blir vanddybden derfor lav. Derfor planlegges det at elvebunnen modifiseres med et bekkeløp ned til en naturlig kulp halvveis ned på fraført strekning (Bilde til høyre i Figur 4). Dette skal lette fiskevandringen. Det vurderes at vannet er mer konsentrert i nederste del av fraført strekning, og at det ikke trengs å gjøres tiltak her.

Grunnet elvas massetransport mener søker det er vanskelig å forutse hvor langvarige tiltakene vil være, men varigheten vurderes til å være lengst ved å gjøre tiltakene i elvas innersving, på vestsiden.

Figur 4: Bilde til venstre: Eksisterende terskel i Gausa rett nedstrøms inntaket til kanalen som leder driftsvannet ned til Follebu Bruk kraftverk. Bilde til høyre: Modifiseringen av terskelen med en trebjelke er tenkt å samle vannet på elvas vestsida (lys gul strek) og så skal elvebunnen modifieres ned til en kulp midt på fraført strekning (mørke gule streker). Dette skal lette fiskens vandring forbi. (Begge bildene er hentet i fra søknaden (dok. #17)).

Ved inntaket til kanalen er det en grovvaregrind hvor det er fjernet to «spiler» for at fisk som kommer opp trappa lettere skal komme igjennom varegrinden og videre opp elva. Dette vurderer søker til å fungere bra.

Halvveis ned i den 275 meter lange inntakskanalen er utløpet av fisketrappen (Figur 5). I dag slippes det 0,5 m³/s til fisketrappa om sommeren. Søker mener dette er tilfredsstillende, og mener det skal fortsette. Slipp av minstevannføring på vinteren vurderes som vanskelig å måle på grunn av innlandsklimaet og fiskevandringene skjer ikke på denne tiden. Derfor legges det ikke opp til det.

Muligheten for nedvandring skal forbedres ved at fisk kan slippes forbi det eksisterende kraftverket via vannveien til det gamle og nedlagte kraftverket (Figur 6). Det foreslås å monteres et kamera ved varegrinda som skal varsle når det står fisk der.

Figur 5: Eksisterende bekkeløp som er laget for å lede fisk opp til fisketrappen er vist med blå strek. Inntakskanalen til kraftverket synes i skogen til høyre for den blå streken (Bildet til venstre er hentet i fra søknaden (dok. #17), mens bildet til høyre av fisketrappen er tatt av NVE under befaringen 17. juni 2024).

Figur 6: Til venstre: En ørret svømmer foran finvaregrinden foran turbinen (blå sirkel). Lysåpningen i varegrinden er 30 mm. Til høyre for inntaket til turbinen er det en luke som var inntaket til det gamle kraftverket. Søker ønsker å åpne denne når det observeres fisk foran varegrinda og slippe vann, og fisk, forbi og ut nedstrøms kraftverket. Bildet til høyre viser Follebu Bruk og vannstrømmen på berget er der vannet og fisk kommer ut nedstrøms bruket når luken åpnes. (Bildene tatt av NVE under befaringen 17. juni 2024).

Søkers kostnadsoverslag for avbøtende tiltak framgår av Tabell 1.

Tabell 1: Kostnadsoverslag for utbedringer av Follebu Bruk kraftverk (2023 kroner; tall hentet fra søknaden (dok.#17)).

Tiltak	Kostnad (kr)
Reguleringsanlegg	50.000
Kamera og fjernstyring	200.000
Modifisering av tappeluken	100.000
Div. tiltak (terskler, landskapspleie, mm.)	75.000
Uforutsett	100.000
Planlegging/administrasjon	100.000
Sum	625.000

Høring

Søknaden er behandlet etter reglene i vannressursloven kapittel 3. Den er kunngjort og lagt ut til offentlig ettersyn. I tillegg er konsesjonssøknaden sendt til statlige, regionale og lokale

myndigheter, interesseorganisasjoner og berørte parter for uttalelse. NVE var på befaring i området den 17. juni 2024, sammen med representanter fra søker og flere av høringspartene.

NVE har fått inn fem høringsuttalelser. Ingen av partene er negative til fortsatt drift, men høringspartene er enige i at forholdene for storørreten må bedres om kraftverket skal få konsesjon. Høringspartene har ulike tilnærminger på hvordan dette skal gjøres.

Statsforvalteren viser til at «*Mjøsa og Lågen, samt deres storørretførende sideelver er det største og mest verdifulle storørretvassdraget i landet.*» Derfor mener de at det er avgjørende at ørretens opp- og nedvandring forbi kraftverket sikres bedre enn i dag for at videre drift skal være akseptabel. Statsforvalteren mener at vandringen kan skje både i selve elva eller som i dag via inntakskanalen og fisketrappen. Det vesentligste er at det finnes en trygg og uhindret passasje forbi kraftverket, og at kraftverkseieren har ansvaret for vedlikeholdet. Fylkeskommunen stiller seg bak Statsforvalterens høringsuttalelse.

Mattilsynet forventer at det gjøres en reell og god vurdering av tiltakene som kan gjøres for å ivareta dyrevelferden i den videre behandlingen av konsesjonssaken. Interesseorganisasjonene er litt delt i hvilke løsninger som er best for å sikre fiskevandringene best. Gausdal Jeger- og Fiskeforening mener dagens regime, med noen justeringer er bra, mens Gudbrandsdal Sportsfiskeforening mener at ørreten bør få vandre i hovedelva.

Høringsuttalelsene og søker sine kommentarer er tilgjengelig via offentlig postjournal og/eller nettsiden til saken www.nve.no/8369/V. Tabellen under (Tabell 2) viser hvem som har uttalt seg og hvilket nummer høringsuttalelsen har i saken (201902932).

Tabell 2: Oversikt over høringsparter og dokumentnummer i saken (201902932).

Høringspart	Dokumentnummer
Gudbrandsdalen Sportsfiskeforening	22
Gausdal Jeger- og Fiskeforening	23
Statsforvalteren i Innlandet	24
Innlandet fylkeskommune	26
Mattilsynet	32

Søker har fått høringsuttalelsene til kommentar² (dok. #28). De mener at fiskevandring på østsiden vil være problematisk på grunn av elvas massetransport. Tiltaket vil, etter deres mening, få best varighet på vestsiden. En varegrind foran inntakskanalen med 15 mm lysåpning vil fort ise igjen på vinteren. Søker hevder at kaplanturbinen er «snillere» mot fisk, og smolt kan overleve om den går igjennom. Men de er positive til å installere en grind foran turbinen med mindre lysåpning enn dagens 30 mm for å hindre at fisk går i tunnelen.

Av hensyn til is mener de at minstevannføring kan slippes fra 1. mai, men at den må stoppes 31. oktober på grunn av etablering av is i fisketrappa. Søker ønsker at fisk som kommer ned til inntaket skal slippes ut i den gamle luka i stasjonen. Denne løsningen kan innebære at man må pigge ut ujevnheter i fjellet i «rennen» som fører vannet, og fisken, tilbake til Gausa nedstrøms

² Med unntak av uttalelsen til Mattilsynet som kom inn etter oversendelsen av høringsuttalelsene til søker.

bruket. Søker ønsker å fortsette praksisen med at jeger- og fiskeforeningen drifter trappa. De avviser kravet om minstevannføring på vinteren, fordi det ikke skjer fiskevandring da.

NVEs vurdering

I dette kapitlet vil vi gjøre vurderinger av kraftverkseiers forslag til avbøtende tiltak. Videre hva høringspartene mener om dette og eventuelle andre løsninger NVE ser nødvendig for å sikre forholdene for storørreten på strekningen.

Gausa er et varig vernet vassdrag mot videre kraftutbygging. Follebu Bruk kraftverk var i drift da vernet ble vedtatt i 1980.

I EDs klagebehandling av innkallingsvedtaket (dok. # 11 s. 5) oppsummerer de forholdene for storørret ved kraftverket slik:

Selv om fisk kan passere Follebu kraftverk ved enkelte vannføringer, utgjør inntaksdammen ved Follebu kraftverk et vandringshinder for storørret. Opp- og nedvandring forbi Follebu kraftverk er viktig for levebestanden for storørret i Gausa, da de viktigste gyteområdene befinner seg oppstrøms Follebu kraftverk. Vandring forbi Follebu kraftverk er derfor vesentlig for å sikre storørret bestanden.

Storørretbestanden i Mjøsa består av flere delbestander som gyter og har oppvekstområder i sine respektive sidevassdrag. Felles for dem er at de har næringsvandring til Mjøsa før de returnerer til sine respektive elver for å gyte. Storørreten i Gausa er en slik delbestand. Gitt at storørret i Mjøsa, er utpekt som kandidat til nasjonalt storørretvassdrag, legger NVE til grunn at storørreten i Gausa har svært stor verdi, og er av nasjonal interesse.

Gausa forbi Follebu Bruk kraftverk er vedtatt i regional plan for vannforvaltning med miljømål som kan medføre krafttap. Miljømålet skal nås i 2027. Å sikre storørretens frie vandring opp til de viktigste gyte- og oppvekstområdene i Gausa oppstrøms kraftverket, er et viktig forhold for at vassdraget skal nå sitt miljømål.

NVE har behandlet denne konsesjonssaken parallelt med vår innstilling for vilkårsrevisjonen av Hafslund Kraft sine reguleringer øverst i Gausas nedbørfelt. Hensynet til storørreten i Gausa, i Raua spesielt, er et viktig forhold også i den saken.

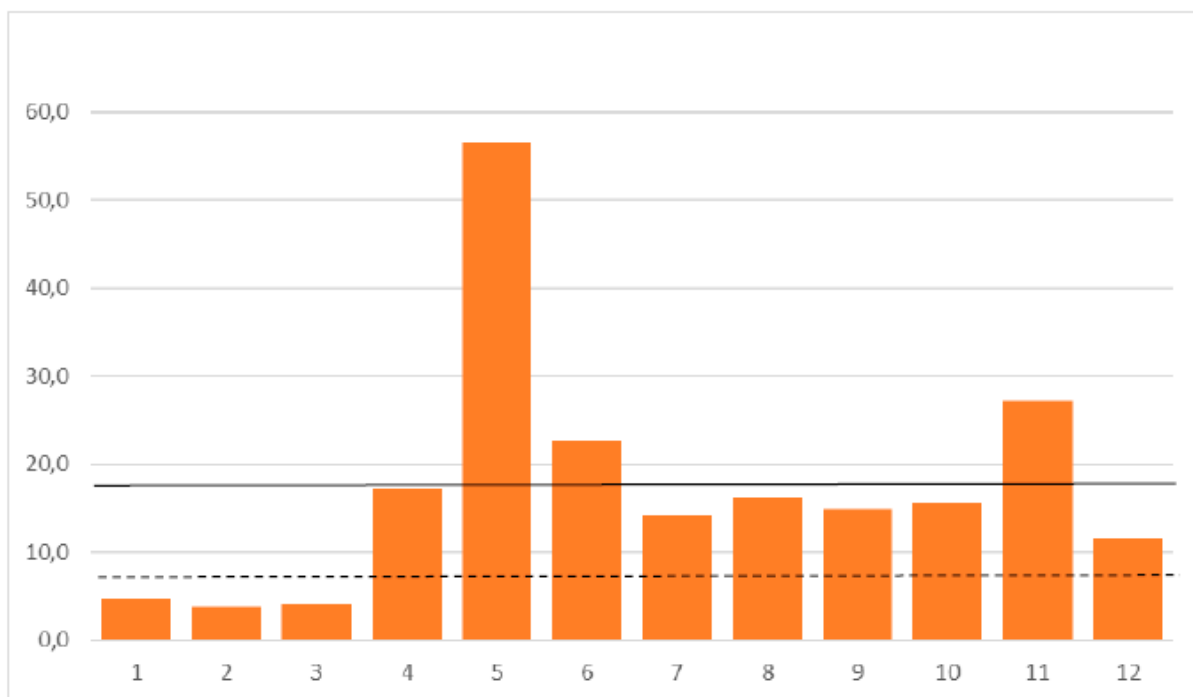
Kunnskapsgrunnlaget

NVE er enig med blant andre Statsforvalteren i at tiltakene for å løse fiskens frie og uhindrede vandring forbi kraftverket ikke er tilstrekkelig utredet i søknaden. Vi mener imidlertid at vi gjennom høringsuttalelsene og egen erfaring og kompetanse, har tilstrekkelig kunnskap til å avgjøre konsesjonsspørsmålet og vurdere de nødvendige krav og avbøtende tiltak. Den endelige tilpasningen til kravene kan skje i detaljplanen for miljø og landskap som NVE skal godkjenne. Vi mener derfor at kunnskapsgrunnlaget, jf. naturmangfoldloven § 8, er tilstrekkelig til å kunne avgjøre konsesjonsspørsmålet.

Hydrologi

Vannføringsdataene som ligger til grunn i søknaden er hentet fra vannmerket Aulestad (2.28.0) som ligger rett oppstrøms kraftverket. Nedbørfeltet har innlandsklima med lang vinter og tilhørende lav vannføring i elva. Hafslund Kraft sine reguleringer øverst i Gausas nedbørfelt bidrar til å øke vintervannføringen noe. Det endrede klimaet med økt temperatur vil gjøre snøperioden kortere og vårflommene mindre enn i dag (Figur 7). Vinterflommer kan bli vanligere enn de er i dag.

Figur 7: Månedsfordeling av vannføring over året i perioden 1991-2020. (Y-aksen angir m³/s; gjennomsnittsverdien for perioden er 17,5 m³/s (heltrukken linje); maksimal slukeevne i kraftverket er 7,5 m³/s (stiplet linje), mens minste slukeevne er 1,0 m³/s; figuren er hentet i fra søknaden (dok. #17)).

NVE har kontrollert de hydrologiske data som er oppgitt i søknaden. De oppgitte 5-persentilverdiene for sommer (2,6 m³/s) og vinter (1,2 m³/s), mener NVE er feil, og det kan virke som om de ikke tar høyde for reguleringene i vassdraget. NVE har derfor lagt våre egne beregninger til grunn i det videre: 5 persentil³ sommer 1,87 m³/s og for vinter 2,14 m³/s.

Fiskevandring

Oppvandring

Fisk på oppvandring i Gausa må forsere en foss rett ved Follebu Bruk (Figur 8). Her faller Gausa vel 2,8 meter over en strekning på 15 meter⁴. Kraftproduksjonen gjør at vannføringen i fossen er 1,0 til 7,5 m³/s mindre enn naturlig. Middelvannføringen i Gausa ved Follebu³ har NVE beregnet til å være 17,0 m³/s. Fossen kan være et vandringshinder på enkelte vannføringer.

Når fisken har forsert fossen ved lavere vannstander skal den vandre videre opp fraført strekning til en kunstig anlagt bekk som leder den til fisketrappa og inn i inntakskanalen til kraftverket (Figur 5

³ Vannmerke Aulestad i perioden 1991 til 2020.

⁴ Høydeprofil laget i NVE Atlas.

på side 12). Foran inntaket til selve kanalen er det laget hull i grovvaregrinda for å sikre at fisken lett kan passere denne og komme seg ut i Gausa igjen.

Ved høy vannføring, mener Gausdal Jeger- og Fiskerforening, at storørreten vandrer opp i hovedløpet til Gausa. Men ved middels eller lav vannføring vandrer de opp bekken og opp fisketrappen. Fisketrappen driftes av Gausdal Jeger- og Fiskerforening. Dette har de gjort siden 80-tallet og de ønsker å fortsette med det. I trappen er det et fangstkammer. Fisk registreres av foreningen før den slippes opp i inntakskanalen. Foreningen sjekker også kulpen nedstrøms terskelen for å se til at fisk ikke blir stående her også ved lav vannføring over terskelen. Flere av høringspartene påpeker at det er kraftverkseier som bør ha ansvaret for fiskevandringen.

Figur 8: Fossen ørret på vandring må forsere forbi Follebu Bruk. Over en strekning på 15 meter er høydeforskjellen vel 2,8 meter (Bildet er tatt av NVE under befaringen 17. juni 2024).

Søker ønsker imidlertid at dagens praksis for oppvandring fortsetter og at det slippes en minstevannføring (0,5 m³/s) til fisketrappen i perioden 1. mai til 31. oktober. De mener et slipp til og med 15. november som Statsforvalteren krever, blir utfordrende på grunn av isproduksjon i fisketrappa.

NVEs vurdering av oppvandring

I Glomma- og Renavassdraget var det fra 1980-tallet til 2012 feller i de fleste fisketrappene. Hensikten med fellene var å registrere antall fisk på vandring. Ved merking kunne man undersøke hvor langt fiskene vandret. I 2012 ble det satt fokus på at fisken skulle ha fri og uhindret vandringsvei; fisken skulle ikke forsinkes og utsettes for unødig stress og håndtering. Fellene ble derfor erstattet med automatisk overvåking (både infrarød- og videoovervåking). Antall fisk som vandret igjennom fisketrappene økte umiddelbart etter at fellene ble fjernet (GLB, Eidsiva og

Østerdalen Kraftproduksjon, 2019). Fellene i trappa var vandringshindre i seg selv og hindret fisk fra å bruke trappa.

Statsforvalteren, støttet av fylkeskommunen, påpeker at det vesentligste med fiskevandring er at «(...) det etableres en løsning som sikrer fisk trygg og uhindret passasje forbi kraftverket.» NVE er enige med dette, og mener at størørreten i Gausa, ikke skal utsettes for unødig stress og håndtering, men skal ha fri og uhindret vandringsvei for å komme seg til gyte- og oppvekstområdene oppstrøms kraftverket. Vi mener at minstevannføring og tiltak som gjør at fisken kan vandre i Gausa forbi kraftverket er vesentlige moment i saken. Gitt Gausas morfologi og utforming, trenger minstevannføringen å være av en viss størrelse for å gi tilstrekkelig vandybde og dermed vandringsforhold for storvokst gytefisk. Vi vil vurdere de nærmere under samlet vurdering og i våre merknader til vilkårene.

Nedvandring

Når vannføringen i Gausa er stor, kan utgytt fisk og smolt følge vannet over terskelen og videre ned Gausa mot Mjøsa. Ifølge lokalkjente går hovedandelen av nedvandrende fisk i dag inn i inntakskanalen til kraftverket når vannføringen i Gausa er middels til lav.

Søker ønsker å modifisere terskelen slik at mer vann som går over terskelen samles mot elvas vestre kant for så å lage en djupål i elvebunnen for slik å sikre nedvandringens mulighet for fisk videre. Justeringen i elvebunnen foreslås å gjøres til midt på fraført strekning, der det er en naturlig djupål i elva videre ned.

Statsforvalteren mener dette ikke er en god løsning, fordi det legger seg opp mye masser på den vestre siden av elva. Dermed er Statsforvalteren skeptisk til hvor lenge tiltaket vil vare. De mener det er et bedre alternativ å se på østsiden av vassdraget. Dette støttes av jeger- og fiskerforeningen.

NVEs vurdering av nedvandring

Fisk på nedvandring slipper seg baklengs ned vassdraget og følger hovedstrømmen. Inntaket til kanalen som leder ned til kraftverket ligger i yttersving på Gausas østre bredd. Det er langs denne bredden hovedstrømmen og dermed nedvandrende fisk kommer.

Både Statsforvalteren og jeger- og fiskerforeningen skisserer alternative løsninger for å sikre nedvandringen dersom fisk slippes inn i inntakskanalen til kraftverket. Selv med installeringen av en finmasket varegrind, som gjør at smolt ikke kommer inn til turbinen, vil en slik løsning innebære forsinkelse for nedvandrende fisk, fordi det må en manuell åpning av luken til for å slippe vann og fisk forbi kraftverket. Siden NVE mener at det finnes bedre og sikrere løsninger for nedvandring, som ikke medfører unødig forsinkelse og som heller ikke trenger manuelle tiltak, har ikke NVE vurdert tiltak inne i inntakskanalen videre.

NVE mener at fiskens nedvandring forbi kraftverket skal skje i elva, og at løsningene for at dette skal skje så uhindret som mulig må lokaliseres hit. NVE mener at nedvandringens løsning, slik søkers konsulent foreslår på vestre elvebredd, ikke er en løsning som fungerer over tid og etter hensikten. Konsulentens forslag strider mot etablert kunnskap om at fisk i stor grad følger hovedvannstrømmen. Vi vil vurdere forslagene til nedvandringens løsning nærmere under og i våre merknader til vilkårene.

Samlet vurdering

Det har vært kraftproduksjon ved Follebu Bruk kraftverk siden 1950-tallet. Kraftverket som står der i dag ble bygget om i 2004 og har ikke konsesjon etter vassdragslovgivningen. Etter at kravene om konsesjonsbehandling kom inn, vurderte NVE at det foreligger sterke miljømessige hensyn i vassdraget som det i dag ikke er hjemler til å følge opp. NVE har i konsesjonsbehandlingen etter vannressursloven vurdert om det er mulig å fastsette vilkår som kan bedre situasjonen for storørreten i vassdraget.

Fordelene med en konsesjon og fortsatt drift ved Follebu Bruk kraftverk skal være større enn ulempene for allmenne og private interesser. Trælansfos AS fikk i kgl.res. 27. januar 2023 konsesjon til fortsatt drift av Trælansfoss kraftverk etter at verket ble kalt inn til konsesjonsbehandling. I vedtaket poengteres det at det er mulig å avslå en søknad til fortsatt drift, og at vilkårene kan være tyngende og kostbare, dersom de er nødvendige for at fordelene skal være større enn ulempene ved driften.

I den foreliggende saken er det ikke et nytt kraftverk som skal bygges, men et eldre eksisterende verk som skal vurderes for fortsatt drift gjennom konsesjonsbehandling. Høringspartene er positive til fortsatt drift ved Follebu Bruk kraftverk, men på visse vilkår. NVE slår fast at i og langs det varig vernede vassdraget Gausa er det svært store miljøverdier av nasjonal interesse – både med storørreten og det vernede vassdraget i seg selv.

For å ivareta vassdragsvernet, samt bidra til konektivitet i vassdraget og fiskens vandring, mener NVE at det må slippes en minstevannføring i Gausa forbi kraftverket gjennom hele året. Sommer- og høstvannføringen må være høyere enn den er på vinteren, fordi denne i tillegg skal være med på å sikre vandringsmulighetene for fisk forbi kraftverket. Ørret på vandring skal ha tilfredsstillende og tilnærmet uhindret vandringsmulighet i elva forbi kraftverket. Dette betyr at fisk ikke skal ha tilgang til inntakskanalen til kraftverket og at fisketrappen derfor skal stenges.

Minstevannføringskravet vil redusere kraftproduksjonen med 0,4 GWh/året. Hvordan kraftverkseier ønsker å innfri funksjonskravene som NVE nå setter, skal synliggjøres i detaljplan for miljø og landskap. Fiskepassasjene må bygges som «skreddersøm». Det betyr at passasjene må tilpasses forholdene som er på stedet. Tiltakene for å ivareta fiskevandring skal inngå i detaljplanen som skal behandles og godkjennes av NVE. Vi viser til at kostnadene med de avbøtende tiltakene som inngår i søknaden, er estimert av søker til å koste kr 625.000. NVE anbefaler ikke disse avbøtende tiltakene, og derfor må kostnadsberegning av konsesjonspålagte tiltak og valg av alternativer inngå i detaljplanen.

Gitt produksjonen i kraftverket på 3,5 GWh, er 0,4 GWh/år ikke en ubetydelig reduksjon. Tiltakene vil være relativt tyngende og kostbare for konsesjonæren, men NVE mener disse avbøtende tiltakene er nødvendig for at fordelene med fortsatt drift skal være større enn ulempene kraftproduksjonen fører med seg for naturverdiene av nasjonal interesse. Vi legger da spesielt vekt på at storørreten skal ha fri og uhindret vandring i Gausa forbi kraftverket, og ikke bli unødig forsinket av kraftverket og dets hjelpeanlegg.

Høringspartene fremhever at det er et mindre gyteområde i den kunstige bekken. NVE er åpne på at dette gyteområdet utgår med de funksjonskravene vi stiller i konsesjonen. Satt opp mot at storørreten lettere får tilgang til de store og viktige gyte- og oppvekstområdene oppstrøms kraftverket, mener NVE at dette er nødvendig.

Med de funksjonskrav som NVE stiller for konsesjon og fortsatt drift for Follebu Bruk kraftverk, mener vi at vi bidrar med å legge til rette for at vannforekomstene i Gausa kan nå sitt miljømål i 2027.

Vannressursloven § 35 om vernede vassdrag

På NVEs nettsider er Gausa beskrevet som et vassdrag der sentrale deler går igjennom et «(...)attraktivt landskap med viddepreget fjellområde, dalsider og dalbunn. Elveløpsformer, geomorfologi og isavsmeltingsformer, botanikk og vannfauna inngår som viktige deler av naturmangfoldet.» De store friluftslivs- og rekreasjonsinteressene i nedbørsfeltet var hovedbegrunnelsen for vernet i 1980.

Vannressursloven § 35 setter regler for vernede vassdrag. Første ledd nr. 8 sier at når vassdragsmyndigheten treffer avgjørelser i et vernet vassdrag skal det legges vesentlig vekt på hensynet til verneverdiene. Videre at dersom det blir gitt en konsesjon skal det begrunnes hvordan verneverdiene antas å bli berørt og hvorfor ikke vernet har vært avgjørende for vedtaket.

NVE viser til at Follebu Bruk kraftverk var i drift da vassdraget ble vernet. Kraftverket er kalt inn til konsesjonsbehandling, jf. vrl. § 66, fordi NVE mener det trengs vilkår for at driften fortsatt kan skje, samtidig som levetilstandene for størørretbestanden i Gausa ivaretas. NVE mener at med de vilkårene og funksjonskravene konsesjonen gis på, så vil verneverdiene, spesielt med tanke på størørreten og dermed fisket og friluftslivet, bli bedre ivaretatt. NVE vurderer derfor at en konsesjon ikke vil gå på bekostning av verneverdiene i vassdraget.

Naturmangfoldloven

Tidligere har vi vurdert at vi har tilstrekkelig kunnskap til å avgjøre konsesjonsspørsmålet, jf. § 8. «Føre-var-prinsippet» i § 9 kommer dermed ikke til anvendelse.

Follebu Bruk kraftverk ble satt i drift på 1950-tallet. Vurderingen i denne konsesjonssaken blir derfor en annen enn om tiltaket var nytt. Selv om Gausa er et varig vernet vassdrag skjer det mange andre typer inngrep i og nær vassdraget. NVE vurderer at vi gjennom å se på vilkårsrevisjonen for Raua og Roppa og denne innkallingssaken kan bidra til at den samlede belastningen i vassdraget blir noe mindre, jf. § 10.

Det er åpenbart at kraftverksdriften fører til forsinkelse, unødig håndtering og potensielt økt dødelighet for fisk på vandring. Konsesjonsvilkårene NVE setter i forbindelse med konsesjonsbehandlingen av Follebu, vil motvirke dette. Dette er i tråd med paragraf 12 om miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder. Det er konsesjonær som skal bære kostnadene av tiltakene, jf. § 11.

Ved å gi konsesjon med vilkår for å utbedre de flaskehalsene for fiskens vandring som kraftverksdriften i dag har for størørreten i Gausa, mener NVE at konsesjonen vil være en forvaltning som fremmer forvaltningsmålet for naturtyper, økosystemer og arter, jf. §§ 4 og 5.

Vannforskriften

Siden det her er snakk om et kraftverk som allerede er utbygd og er i drift, samt at de nye vilkårene bare vil være positive for vannforekomstene, har ikke NVE gjort en ny vurdering av vannforskriften § 12 vedrørende ny aktivitet eller inngrep.

I godkjent vannforvaltningsplan (godkjent av KLD 31. oktober 2022) er Gausa delt i to vannforekomster ved Follebu bruk:

Vannforekomst ID	Vannforekomst navn	Økologisk tilstand	Miljømål	Frist for måloppnåelse	Vedlegg 2 og/eller 3
002-4722- R	Gausa Jøra - Follebu bruk	MØT	GØT	2027	2 og 3
002-4723- R	Gausa Follebu bruk – Lågen	MØT	GØT	2027	2 og 3

Forklaring til tabellen: MØT = Moderat økologisk tilstand; GØT = God økologisk tilstand.

I [Vann-nett](#) er følgende tiltak listet opp for de to vannforekomstene:

- Tiltaksrettet overvåkning (diffus avrenning fra fulldyrket mark)
- 3 tiltak for restaurering av vassdrag (biotoptiltak for fisk)
- Stabil minstevannføring forbi kraftverket
- Nedvandringsløsninger forbi Follebu kraftverk
- Oppvandringsløsninger forbi Follebu kraftverk

NVE vurderer at de nye kravene som stilles i konsesjonen vil bidra til at tiltakene som er knyttet til kraftverksdriften (restaurering av vassdrag, stabil minstevannføring og opp- og nedvandringsløsning) kan innfris. Dermed vurderer NVE at konsesjonen kan bidra til at vannforekomstenes miljømål kan nås, og at dette kan skje innen fristen i 2027.

Oppsummering

Tabellen under viser NVEs samlede vurdering av fordeler og ulemper for Follebu Bruk kraftverk.

Oppsummeringstabell for Follebu Bruk kraftverk

Tema	NVE sin vektlegging	NVE sin vurdering	Avbøtende tiltak
Prissatte virkninger			
Kraftproduksjon	Liten vekt	Follebu Bruk kraftverk er et minikraftverk som i dag har en årlig produksjon på 3,5 GWh og installert effekt på 0,4 MW. Deler av kraftproduksjonen nyttes til kraftfôrproduksjonen ved Follebu Bruk. Det er fire årsverk knyttet til denne produksjonen. Den øvrige kraften leveres til lokalt 22-kV-nett.	Minstevannføringen på 2,0 m ³ /s i perioden 1. mai til 15. november og 1,0 m ³ /s resten av året, vil redusere kraftproduksjonen med 0,44 GWh. Dette medfører et tap i nettonåverdi på kr 2,8 millioner over 20 år (som NVE vurderer er restlevetiden til verket å være).
Ikke-prissatte virkninger			

Storørret	Stor vekt	<p>Storørreten i Mjøsa og Lågen, med sidevassdrag, er av de største og mest verdifulle storørretbestandene i Norge. Gausa er ei viktig gyte- og oppvekstelv for storørreten. De viktigste gyte- og oppvekstområdene i Gausa er oppstrøms Follebu Bruk kraftverk. Kraftverket er i dag et hinder for fiskens frie vandring i Gausa. Dersom det gis konsesjon til videre drift av kraftverket, må dets påvirkningen på storørretbestanden reduseres vesentlig.</p>	<p>Storørret på vandring skal ha fri og uhindret vandringsvei i Gausa. Fisk på vandring skal ikke komme inn i inntakskanalen.</p> <p>Disse funksjonskravene skal følges opp i detaljplanen for miljø og landskap.</p>
Vassdragsvern	Stor vekt	<p>Gausavassdraget er varig vernet mot videre kraftutbygging gjennom verneplan II fra 1980.</p>	<p>Hensynet til konnektivitet i det vernede vassdraget gjør at det skal slippes minstevannføring i elva gjennom hele året.</p>

NVEs konklusjon

Etter en helhetsvurdering av søknaden, de foreliggende uttalelsene og NVEs egen kunnskap og erfaring, mener NVE at fordelene med å gi konsesjon til Follebu Bruk kraftverk er større enn skader og ulemper for allmenne og private interesser. Vilkårene i vannressursloven §§ 25 og 35, første ledd, nr. 8 er dermed oppfylt. NVE gir Follebu Bruk AS konsesjon etter vannressursloven § 8 til videre drift av Follebu Bruk kraftverk. Tillatelsen gis på de vilkår som følger vedlagt.

Dette vedtaket gjelder bare tillatelse etter vannressursloven.

Forholdet til annet lovverk

Forholdet til forurensningsloven

Det må søkes Statsforvalteren om nødvendig avklaring etter forurensningsloven i anleggs- og driftsfasen. NVE har ikke myndighet til å gi vilkår etter forurensningsloven.

Forholdet til plan- og bygningsloven

Forskrift om byggesak (byggesaksforskriften) gir saker som er underlagt konsesjonsbehandling etter vannressursloven fritak for byggesaksbehandling etter plan- og bygningsloven. Dette forutsetter at tiltaket ikke er i strid med kommuneplanens arealdel eller gjeldende reguleringsplaner. Forholdet til plan- og bygningsloven må avklares med kommunen før tiltaket kan iverksettes.

Forholdet til vassdragsreguleringsloven

Paragraf 14 i vassdragsreguleringsloven sier følgende om konsesjonskraft og -avgifter:

Avgiften skal betales av de enkelte vannfalls- eller brukseiere som utnytter den regulerte vannføringen. Plikten til å betale avgiften inntre etter hvert som den regulerte vannføringen tas i bruk.

Kraftverket nytter regulert vann fra konsesjonen «Tillatelse for Lillehammer og Gausdal Energiverk til erverv av fallretter og til å få overført reguleringskonsesjon for Roppa- og Rauavassdraget» gitt ved kgl.res. 2. oktober 1992, og er dermed forpliktet til å betale konsesjonsavgifter og avstå konsesjonskraft, jf. henholdsvis vilkårspost 2 og vilkårspost 9 i konsesjonen.

Merknader til konsesjonsvilkår etter vassressursloven

Om virkningstidspunkt for vilkårene

De nye vilkårene trer i kraft tre måneder etter vedtaksdato. For å sikre tilstrekkelig fremdrift for gjennomføringen av tiltak pålagt i dette vedtaket, skal konsesjonæren legge frem en fremdriftsplan for tiltak for miljøtilsynet i NVE innen tre måneder etter vedtaksdato i denne saken. Fremdriftsplanen skal inneholde en tidsangivelse for innsendelse av detaljplaner for miljø og landskap for de enkelte tiltak. Vilkår som forutsetter ombygging, skal gjennomføres så snart som praktisk mulig. Miljøtilsynet i NVE vurderer, og gir tilbakemelding til konsesjonæren på fremdriftsplanen.

Konsesjonæren skal sende detaljplan for miljø og landskap for gjennomføring av pålagte tiltak til miljøtilsynet i NVE, som er ansvarlig myndighet for videre oppfølging.

Post 1. Vannslipp

Med unntak av tall for 5-persentilene⁵ som er beregnet feil i konsesjonssøknaden, er følgende data for vannføring og slukeevner hentet fra konsesjonssøknaden og lagt til grunn for NVEs konsesjon og fastsettelse av minstevannføring:

Middelvannføring	m ³ /s	16,3
Alminnelig lavvannføring	m ³ /s	1,3
5-persentil sommer ⁴	m ³ /s	1,87
5-persentil vinter ⁴	m ³ /s	2,14
Maksimal slukeevne	m ³ /s	7,5
Minste slukeevne	m ³ /s	1,0
Maksimal slukeevne i % av middelvannføring	%	46
Minste driftsvannføring	m ³ /s	1,0 + minstevannføring

⁵ NVE bruker egne tall 5-persentilen, data er hentet fra vannmerke Aulestad for perioden 1991-2020.

Søker selv foreslår ingen generell minstevannføring i Gausa forbi kraftverket, men mener at slipp av 0,5 m³/s i fisketrappa sammen med restvannføringen forbi inntaket og kraftverket, er tilstrekkelig. Utfordringer med å slippe og måle minstevannføring i elva problematiseres i søknaden på grunn av påvirkningen på kraftproduksjon, utfordringer med å kjøre kraftverket når vannføringen blir lav, is og kostnader ved slipp- og målearrangement.

Høringspartene er mest opptatt av å få de avbøtende tiltakene til å virke, uten at de går i detalj inn på størrelsen på minstevannføringen i elva. GSFF påpeker at det må være en akseptabel minstevannføring i Gausa. Statsforvalteren mener det må slippes vann i fiskepassasjen i fiskens vandringstid (1. mai til 15. november). I sin kommentar til høringsuttalelsene påpeker søker isutfordringer med å slippe vann i innlandsvassdrag så sent på høsten.

NVE viser til at Gausa er et varig vernet vassdrag. Vannfauna nevnes i vernegrunnlaget. Hensynet til konnektivitet i vassdraget gjelder derfor for flere arter enn for ørret, selv om storørreten er hovedgrunnlaget for innkallingen.

Sommervannføringen skal sikre tilfredsstillende og funksjonelle vandringsforhold for storørret og ørretsmolt på den fraførte strekningen. Lengden på perioden for krav til minstevannføring på sommeren må settes slik at ørretsmolten har mulighet til å vandre ut om våren/forsommeren og at hoveddelen av den utgytte fisken skal ha mulighet til å vandre ned igjen forbi Follebu Bruk i retning Mjøsa, før endringen til vintervannføringen skjer på senhøsten. NVE mener at for å legge til rette for tilstrekkelig vanddybde og uhindret vandring, må det slippes 2,0 m³/s forbi kraftverket på sommeren. Ved en rett tilpasning av utsparingen på terskelen og «elv-i-elv» utforming av elvebunnen, vil denne vannmengden være tilstrekkelig for å sikre akseptable vandringsforhold på fraført strekning. NVE er enige med Statsforvalteren om at den primære vandringstiden for ørret er mellom 1. mai og 15. november.

Enkelte utgytte fisker returnerer sent til Mjøsa, eller vandrer ut først påfølgende vår. For å hensynta dette, samt ivareta konnektiviteten i vassdraget, mener NVE at det er viktig å ha en helårig minstevannføring i Gausa. Størrelsen på minstevannføringen kan imidlertid være noe mindre utenom i sommer og høstperioden. NVEs anbefalte minstevannføring er basert på et faglig skjønn, hvor 5-persentil for vinter (2,14 m³/s), elvas utforming (bred og flat), substratstørrelse (storsteinet) og størrelse på vandrende fisk inngår. NVE mener at det må slippes en minstevannføring i Gausa forbi kraftverket i resten av året på 1,0 m³/s. Denne vannmengden mener vi er nødvendig og tilstrekkelig til å sikre landskapselementet i elva, sent nedvandrende fisk og øvrig naturmangfold.

Minstevannføringen skal måles og slippes på østsiden av terskelen nedstrøms inntaket til kraftverket, eller rett nedstrøms denne.

Denne minstevannføringen har NVE beregnet vil redusere kraftproduksjonen med 0,44 GWh/år. Dette er beregnet til å ha en negativ nettonåverdi på kr 2,8 mill. (beregnet på antatt restlevetid på kraftverket til 20 år). Etter vårt syn er ikke dette en urimelig høy minstevannføring gitt de viktige nasjonale verdiene som er knyttet til vassdraget.

Kostnadene til de avbøtende tiltakene NVE setter, er ikke kostnadsberegnet. Vi viser til at søker anslår at de avbøtende tiltakene som foreslås i søknaden er beregnet til kr 625.000. NVE viser til at mange av de tekniske investeringene i kraftverket som inngår i dette budsjettet ikke er relevante, men at det må gjøres fysiske tiltak i terskel og elvas østside, samt en installeres en finere varegrind foran inntakskanalen.

NVE presiserer at start-/stoppkjøring av kraftverket ikke skal forekomme. Kraftverket skal kjøres jevnt. Inntaksbassenget skal ikke brukes til å oppnå økt driftstid, og det skal bare være små vannstandsvariasjonen knyttet til opp- og nedkjøring av kraftverket. Dette er primært av hensyn til mangfoldet i naturen og mulig erosjonsfare.

Post 2. Konsesjonstid og revisjon

NVE viser til at konsesjoner etter vannressursloven gis for ubegrenset tid. Vi har tatt med en bestemmelse om at konsesjonsvilkårene kan revideres etter 30 år, jf. vannressursloven §26, fjerde ledd. Dette åpner for å vurdere behov for endringer i vilkårene om driften av kraftverket medfører uforutsette virkninger, for eksempel for miljøforholdene. For å sikre helhetlig vassdragsforvaltning, mener vi det er hensiktsmessig å samordne revisjonstidspunktet slik at denne konsesjonen kan revideres sammen med reguleringene i Raua-Roppavassdragene. Vi viser også til vannressursloven § 28 om omgjøring som åpner for endring av konsesjonsvilkår i særlige tilfeller.

Post 3. Byggefrist

Vilkåret om byggefrister er et standardvilkår som tas inn i alle konsesjoner etter vassdragslovgivningen.

Fristene i dette vilkåret gjelder for bygging av nye anlegg eller hjelpeanlegg i medhold av konsesjonen. Disse byggefristene gjelder imidlertid ikke for oppfyllelse av nye krav (for eksempel om å få på plass et arrangement for slipp av minstevannføring eller etablering av en løsning for opp- og nedvandring for fisk) satt i forbindelse med revisjon/innkalling/omgjøring. For disse kravene viser vi til frister i kapittelet «Om virkningstidspunkt for vilkårene.»

Post 4. Godkjenning av planer, landskapsmessige forhold, tilsyn mv.

Detaljerte planer skal forelegges og godkjennes av NVE før arbeidet settes i gang.

Før utarbeidelse av tekniske planer for dam og vannvei kan igangsettes, må søknad om konsekvensklasse for gitt alternativ være sendt NVE og vedtak fattet. Konsekvensklassen er bestemmende for sikkerhetskravene som stilles til planlegging, bygging og drift og må derfor være avklart før arbeidet med tekniske planer starter.

NVEs miljøtilsyn vil ikke ta planer for landskap og miljø til behandling før anlegget har fått vedtak om konsekvensklasse.

Vi viser også til merknadene i vilkårenes post 6 nedenfor, om kulturminner.

Nedenstående tabell angir rammene som ligger til grunn for konsesjonen. NVE presiserer at alle føringer og krav som er nevnt i dokumentet gjelder.

NVE har gitt konsesjon på følgende forutsetninger:

Valg av alternativ	Begrunnelse
Inntak	Eksisterende inntak som i dag. Fisk på vandring skal ikke ha tilgang til inntakskanalen foran kraftverket. (Se ytterligere detaljer nederst i tabellen under «Avbøtende tiltak og funksjonskrav av hensyn til storørret».

	Teknisk løsning for dokumentasjon av slipp av minstevannføring skal godkjennes av NVE. Minstevannføringen skal måles på terskelens østside eller rett nedstrøms terskelen på samme side.
Vannvei	Som i dag.
Kraftstasjon	Som i dag.
Største slukeevne	7,5 m ³ /s.
Minste driftsvannføring	1,0 m ³ /s.
Installert effekt	0,4 MW.
Antall turbiner/turbintype	1 kaplanturbin
Avbøtende tiltak og funksjonskrav av hensyn til storørret	<p>De følgende kravene kan ikke fravikes i detaljplan for miljø og landskap:</p> <p>Drift av kraftverket skal ikke hindre eller føre til nevneverdig forsinkelse eller unødig skade for opp- eller nedvandrende fisk. Tiltak skal sørge for en sikker og effektiv to-veis fiskepassasje i hovedelva forbi kraftverket. Fiskepassasjen skal være plassert på terskelens- og elvas østside. Her skal også slipp og måling av minstevannføring skje. Tilstrekkelig vannhøyde for enkel vandring over terskelen må ha spesielt fokus under planleggingen.</p> <p>Det må etableres en djupål i Gausas østre side fra terskelen og ned til naturlig djupål på fraført strekning. Denne djupålen må kraftverkseier vedlikeholde ved behov for å sikre fiskens frie vandring i Gausa forbi kraftverket. Fiskefaglig ekspertise må være med i detaljplanleggingen av dette.</p> <p>Det må installeres en varegrind med lysåpning på 15 mm eller mindre, som gjør at fisk ikke har tilgang til inntakskanalen og området ned til kraftverket. Dette funksjonskravet gjelder spesielt i perioden 1. mai til 15. november. For å unngå at fisk klemmes fast skal inntaksrista dimensjoneres slik at vannhastigheten gjennom rista er under 0,5 m/s.</p> <p>Opp- og nedvandringen skal overvåkes de første tre årene, dernest ved behov og etter pålegg fra Statsforvalteren. Tekniske løsninger og rutiner for rapportering og observasjon skal planlegges i samråd med fiskefaglig ekspertise og Statsforvalteren, før endelig godkjenning av NVE. Dokumentasjon på at funksjonskravene innfris, skal legges fram for NVEs miljøtilsyn årlig de tre første driftsårene og deretter ved behov.</p> <p>Det kan bli pålagt etterundersøkelser, jf. post 12 for å dokumentere om vilkårene i konsesjonen er tilstrekkelig grad forbedrer storørretens vandring i Gausa forbi kraftverket.</p>

Dersom det ikke er gitt spesielle føringer i tabellen ovenfor kan mindre endringer godkjennes av NVE som en del av godkjenningen av detaljplanen. Dersom det er endringer, skal dette gå tydelig fram ved oversendelsen av detaljplanen.

Post 5. Naturforvaltning

Vilkår for naturforvaltning blir satt i konsesjonen. Eventuelle pålegg i medhold av dette vilkåret må være relatert til skader forårsaket av tiltaket og stå i et rimelighetsforhold til størrelse og virkning av tiltaket.

Post 6. Automatisk fredede kulturminner

Innlandet fylkeskommunen uttaler til saken at det ikke finnes kjente automatiske freda kulturminner som berøres av kraftverket eller hjelpeanleggene til dette. De vurderer derfor at de ikke trenger å gjøre noen arkeologiske registreringer i saken. De minner om varslingsplikten dersom man oppdater automatisk freda kulturminner ved arbeider, jf. kulturminneloven § 8, andre ledd.

NVE viser til at standardvilkår vil settes inn i en eventuell konsesjon, og at vilkåret om kulturminner dekkes av dette forholdet.

Post 8. Terskler mv.

Dette vilkåret gir hjemmel til å pålegge konsesjonær å etablere terskler eller gjennomføre andre tiltak dersom dette skulle vise seg nødvendig.

Referanser

Gladsø, J.A., Fjeldseth, Ø., Hegge, O., Jørgensen, F., Knapp, A., Kroglund, F., Museth, J., Ravneberg, E., Ødegård, F.E. og Dervo, B.K. (2020): Forslag til strategi for bevaring og utvikling av bestandene av storørret. Miljødirektoratet. Rapport M-1786. 50 s.

GLB, Eidsiva og Østerdalen Kraftproduksjon (2019): Tiltaksplan for toveis fiskevandring forbi vannkraftdammer i Glomma og Søndre Rena, Hedmark fylke. 86 s.